

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата архітектури, доцента кафедри архітектури та реставрації

Стасюк Олени Степанівни

на дисертаційну роботу

Чорного Максима Сергійовича

на тему «**Технологічні принципи відтворення втрат деревини у творах мистецтва початку XVIII – першої половини XX століть**»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Чорного М.С. визначається:

- необхідністю узагальнення вітчизняної та європейської концептуальної моделі реставрації. Використання в сучасній реставраційній практиці не актуальних наукових опрацювань ще радянського періоду, а також теоретичної бази російської федерації є шкідливою практикою, враховуючи значно більший потенціал опрацювання власного досвіду та матеріалів багаторічного формування реставраційної науки країн Європейського Союзу.
- потребою ширшої співпраці між науковцями різних галузь знань, зокрема в галузі реставрації деревини спеціалістами лісгосподарств напрацьований чималий доробок в експертизі деревини, який необхідно адаптувати для потреб реставрації.
- відсутністю чіткої структурованої теоретичної бази у вигляді простих, лаконічних і структурованих реставраційних технологічних принципів доповнення втрат деревини у творах мистецтва.
- потребою розроблення системи оцінювання якості проведених реставраційних робіт, апробація та опублікування матеріалів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами та темами. Дослідження відповідає напрямку наукової діяльності кафедри архітектури та реставрації Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка», кафедри реставрації творів мистецтва Львівської національної академії мистецтв, а також напрямку відділу реставрації станкового живопису Львівського державного коледжу декоративного й ужиткового мистецтва імені Івана Труша. Праця виконана в межах науково дослідних робіт НУ «ЛП».

3. Ступінь обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Наукові дослідження дисертації базуються на загальнонаукових методах, а також таких специфічних методах як методи лабораторного дослідження з використанням мікроскопії, хімічного та фізичного аналізу, використання сучасних технологій обміру, тощо. Безпосередньо проведено реставрацію шести творів мистецтва з доповненням втрат деревини та розроблено проект реконструкції та пристосування для двох творів. Висновки та рекомендації чітко сформульовані, достатньо аргументовані та відповідають поставленим завданням

Враховуючи вищесказане, обґрунтованість викладених у роботі положень не викликає сумнівів.

4. Наукова новизна отриманих результатів.

Оцінюючи здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на результати, що відзначаються науковою новизною:

- вперше узагальнено вимоги вітчизняного та міжнародного законодавства в сфері охорони культурної спадщини та етичні норми реставраційної діяльності;
- розроблено технологічні принципи проведення комплексу реставраційних заходів, спрямованих на збереження творів мистецтва та пам'яток культури з дерева;

- розроблено відповідні методи відтворення, реконструкції та доповнення основи дерев'яних творів, що враховують історичний досвід мистецького деревообробного промислу та новітні методики, техніки та матеріали;
- створено спеціальну форму оцінювання якості проведеної реставрації.

5. Наукове і практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані для подальших досліджень науково-дослідними установами та окремими дослідниками, що займаються дотичними напрямками. Отримані результати можуть бути використані у навчальному процесі у вищих навчальних закладах при підготовці фахівців за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». А також в науково-практичній реставраційній діяльності та безпосередньо при проведенні контролю якості виконання реставраційних робіт.

6. Висвітлення результатів дисертаційного дослідження здійснено автором у п'ятьох наукових публікаціях. Серед них чотири у фахових виданнях України. Виклад тез дисертації на двох міжнародних і одній регіональній наукових конференціях свідчить про достатній рівень її апробації.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеності.

Дисертація складається з анотації, списку опублікованих праць за темою дисертації, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел, та додатків.

У **вступі** Чорний М.С. переконливо обґрунтовує актуальність теми, формулює мету та завдання дослідження, визначає предмет та об'єкт, встановлює межі дослідження, розкриває теоретико-методологічну основу дослідження, наводить наукову новизну та практичне значення отриманих результатів. У вступі також подано інформацію про зв'язок дисертації з іншими науковими темами, апробацію отриманих результатів та висвітлення у наукових публікаціях.

Перший розділ “Твори мистецтва з деревини: стан дослідженості та аналіз джерельної бази” складається з аналізу джерельної бази огляду поточного стану досліджень. В цьому розділі автором представлено докладний аналіз дослідженості проблем доповнення втрат в творах мистецтва з дерева в українських та закордонних публікаціях. Зокрема велику увагу Чорний М.С. приділяє аналізу українського та закордонного законодавства в сфері охорони культурної спадщини. Дослідником підкреслено, що вітчизняних праць з проблем доповнення втрат в творах мистецтва з деревини є надто мало для достатнього висвітлення.. Натомість аналіз специфічних проблем реставрації і доповнення втрат можна знайти в працях науковців з Польщі, Німеччини, Великої Британії, США, які також публікують ґрунтовні дослідження з сучасними методами фізико-хімічних аналізів, а також з дотриманням вимог професійної етики.

У другому розділі “Методики дослідження творів мистецтва з деревини” Чорний М.С розробляє авторську методику дослідження творів мистецтва з дерева. Автор розділяє дослідження на емпіричну та теоретичну частину, що характерно для реставраційної науки загалом, яка функціонує на перетині теорії і практики, точних і гуманітарних наук. Авторський метод включає комплекс загальноприйнятих наукових методів пізнання, а також специфічний комплекс методів, пов’язаний з натурними, лабораторними, історіографічними та мистецькими дослідженнями природи твору та його атрибуцією.

Досліджуючи основні чинники ушкодження та руйнування творів мистецтва з деревини, дослідником з’ясовано ключову роль кліматичного, біологічного та антропогенного факторів руйнівного впливу. Причому, як підкреслює Чорний М.С. саме антропогенний є найбільш нищівним фактором, а забезпечення стабільного кліматичного середовища є найважливішим завданням для довготривалого збереження творів мистецтва з дерева.

У третьому розділі “Практичний аспект проведення реставраційних заходів з доповнення втрат деревини у творах мистецтва” автор розглядає теоретичні та практичні аспекти проведення реставраційних заходів загалом і зокрема при проведенні доповнень втрат в творах мистецтва з дерева. Чорним М.С було виконано показову вибірку творів мистецтва з дерева і на їх прикладі розроблено та випробувано комплексну практичну реставраційну технологію доповнення втрат та проведення реконструкцій в творах мистецтва з дерева.

Для дослідження автором було вибрано вісім творів, які хронологічно відповідають обраному періоду, мають дерев'яну основу, мають втрати та потребують їх доповнення, передають жанрове та ужиткове різноманіття, між ними є і рухомі і стаціонарні твори. Для кожного твору було індивідуально виконано комплекс натурних та лабораторних досліджень, після чого проведено процес доповнення втрат деревини. Кожен крок виконаної практично роботи докладно описаний і аргументований. В кінці розділу автором проведено підсумування, що дало змогу сформулювати певний алгоритм доповнення втрат деревини, який складається з наступних кроків – аргументації прийняття рішення про доцільність доповнення втрат, вибору матеріалів для доповнення, підготовки поверхні, виготовлення і припасування реставраційної вставки, завершальної обробки реставраційної вставки.

У четвертому розділі “Етичні та технологічні принципи доповнення деревини у творах мистецтва” автором розглянуто та проаналізовано етичні і технологічні принципи проведення доповнення втрат в творах мистецтва з дерева в контексті проведення реставрації загалом. Грунтуючись на результатах практичного застосування методів, технологій і матеріалів, проведеного опитування, сучасних недоліках вітчизняної реставраційної науки, та високих стандартах професійної етики Чорним М.С розроблено та сформульовано чотири технологічні принципи, а для зручності використання запропоновано спеціальну аббревіатуру ДОБА (документування,

Обґрунтованість, Безпека, Автентичність). Після розробки технологічних принципів реставрації ДОБА автором було розроблено спеціальну форму оцінювання реставрації, скорочено ФОР яка була апробована на прикладі розглянутих в дослідженні реставрація творів мистецтва з дерева, виконаних автором.

Висновки до кожного розділу логічно викладені та підсумовують основний зміст проведеного дослідження. Загальні висновки до дисертації відповідають поставленим завданням та відображають основні результати дисертаційного дослідження.

На основі ознайомлення з текстом дисертації Чорного М. С. “Технологічні принципи відтворення втрат деревини у творах мистецтва початку XVIII – першої половини XX століть” варто відзначити повноту викладу авторського розуміння теми дослідження та її завершеність.

8. Оцінка мови, стилю та оформлення дисертаційної роботи.

Дисертацію написано українською мовою із використанням іншомовних термінів, що пов'язано зі специфікою реставраційної термінології. Текстова частина викладена логічно, з доречним використанням наукової термінології. Оформлення списку джерел та посилання на них відповідають вимогам. Робота характеризується єдністю змісту та викладу інформації. Okремо варто відзначити високу якість та інформативність поданого в роботі ілюстративного матеріалу.

9. Дискусійні положення та зауваження до роботи.

1. Перше положення стосується термінів. Справа в тому, що в дослідженні використано багато іншомовних термінів, котрі стосуються в основному реставрації. Більшість з них є дискусійними. Напевно саме тому в роботі знаходимо таблицю під заголовком. «Значення використаних у дослідженні термінів» . Нажаль не всі використані в дослідженні терміни ввійшли в цю таблицю, зокрема наприклад використані при формулюванні технологічних принципів реставрації як наприклад «автентичність» чи «інвазійність».

2. Загальні висновки сформульовані гарно, докладно, можливо занадто докладно і вони вийшли дуже розлогими. Їх складно сприймати. Висновок 4 займає маже цілу сторінку, а 5 більше двох сторінок.

10. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи та її відповідність вимогам до кваліфікаційних робіт.

Згідно з обґрунтованою науковою новизною, теоретичною та практичною цінністю одержаних результатів, рецензована дисертаційна робота Чорного М.С. на тему «Технологічні принципи відтворення втрат деревини у творах мистецтва початку XVIII – першої половини XX століть» є завершеною науковою працею. На підставі детального аналізу представленої роботи можна зробити висновок, що дисертація відповідає усім вимогам, які сформульовані у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня докторі філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»(зі змінами від 12.07.2019р.).

Здобувач Чорний Максим заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Рецензент:

Кандидат архітектури, доцент
кафедри архітектури та реставрації

НУ «Львівська політехніка»

Олена СТАСЮК

